

De PIJ-maatregel

8 ■ 2020

Colofon

- **Missie** JurisDidact streeft ernaar kennis en inzicht bij juristen te verhogen en de ontwikkeling van het professioneel handelen te bevorderen door middel van onafhankelijke, individuele nascholing.
- **PO-punten** 3
- **Geldigheid** U kunt de eindtoets maken zolang deze in uw online persoonlijk dossier staat vermeld.

- **Redactie** Mr. Pieter Dorhout, hoofdredacteur
Mr. dr. Chana Grijzen
Prof. mr. dr. Charlotte Phillips
Prof. mr. dr. Lies Punselie
- **Docent** Prof. mr. dr. Charlotte Phillips
- **Uitgever** Igno Ketelaars
- **Vormgeving** Roelof Koster Design, Mildam
- **Foto omslag** Splinter Photography, Job Jonathan Schlingemann

© 2020 JurisDidact, Gorssel

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig andere manier, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

- **Bestellingen** De basisprijs van een programma is € 189,50 (excl. btw). Bij gelijktijdige bestelling vanaf 4 programma's geldt korting. Zie hiervoor de website van JurisDidact. JurisDidact legt de gegevens van bestellers vast voor verwerking van de bestelling. De gegevens kunnen door ons worden gebruikt om u te informeren over relevante producten en diensten, tenzij u te kennen hebt gegeven hiertegen bezwaar te hebben.
- **Certificaten** Certificaten worden alleen toegekend aan kopers van losse programma's.
- **Administratie** Bij wijziging van de tenaamstelling en/of het adres verzoeken wij u deze gegevens door te geven aan de klantenservice van JurisDidact: Parallelweg 25, 7213 VT Gorssel.
- **Algemene voorwaarden** Levering en diensten geschieden volgens de Algemene voorwaarden van MOCuitgevers BV, gedeponeerd bij de Kamer van Koophandel onder nummer 6469182. Een exemplaar van deze voorwaarden zal op verzoek worden toegezonden. De voorwaarden zijn te raadplegen via www.mocuitgevers.nl.

Inhoud

Inleiding – 4

Pre-toets – 6

Blok A

De PIJ-maatregel

A1 Voorwaarden PIJ-maatregel – 8

A2 Advies gedragsdeskundigen – 13

A3 Termijn – 18

Blok B

Verlenging PIJ-maatregel

B1 Maximale termijn en verlengingsvoorwaarden – 25

B2 Verlengingszitting – 31

Afkortingenlijst – 34

Antwoorden pre-toets en casuïstiek – 35

Literatuur en noten – 39

Verder lezen – 39

Jurisprudentie – 39

Toetsvragen – 41

Inleiding

Eind 2012 werd de samenleving opgeschrikt door een gruwelijke moord: naar aanleiding van een ruzie, die voornamelijk via Facebook verliep, vermoordde een 14-jarige jongen een 15-jarig meisje. De moord werd uitgevoerd in opdracht van de beste vriendin en de vriend – beiden eveneens minderjarig – van het slachtoffer. Naast de maximale jeugddetentie legde de rechter aan alle drie de daders een PIJ-maatregel op (Rb. Arnhem 3 september 2012, ECLI:NL:RBARN: 2012:BX6328; Rb. Arnhem 12 november 2012, ECLI:NL:RBARN:2012: BY2835; Rb. Arnhem 12 november 2012, ECLI:NL:RBARN:2012: BY2852).

Als een minderjarige een strafbaar feit pleegt, kan de rechter – in bepaalde gevallen – overgaan tot Plaatsing van de minderjarige in een Inrichting voor Jeugdigen, de PIJ-maatregel. Er hoeft geen sprake te zijn van een ernstig strafbaar feit, zoals moord; ook bij lichtere feiten kunnen minderjarigen in een dergelijke inrichting worden geplaatst. Voor veel juristen is de materie van de PIJ-maatregel geen dagelijkse kost; wanneer u echter met dit onderwerp in aanraking komt, is kennis van de theorie en inzicht in de praktijk onontbeerlijk.

In deze cursus wordt in twee delen behandeld in welke gevallen een PIJ-maatregel kan worden opgelegd. De cursus bestaat uit de volgende twee blokken:

Blok A **Blok B**

Voorwaarden en termijn PIJ-maatregel; advies gedragsdeskundigen
Voorwaarden verlenging PIJ-maatregel; de verlengingszitting

In Blok A worden de voorwaarden van de PIJ-maatregel uiteengezet, alsook de duur van de maatregel. Voorts wordt aandacht besteed aan het advies van gedragsdeskundigen in relatie tot de maatregel. Blok B staat in het teken van de verlenging van de PIJ-maatregel, waarbij niet alleen wordt ingegaan op de voorwaarden van de verlenging; ook de gang van zaken tijdens de verlengingszitting komt aan bod.

Relevante jurisprudentie en praktijkvoorbeelden zijn geïntegreerd in het cursusmateriaal.

■ **Doelstellingen**

Na afloop van deze juridische nascholing:

- hebt u kennis van de belangrijkste wettelijke bepalingen die zien op de PIJ-maatregel;
- bent u bekend met relevante jurisprudentie met betrekking tot de PIJ-maatregel;
- hebt u inzicht in de praktische gang van zaken rondom de verlenging van de PIJ-maatregel en de verlengingszitting.

- *Opmerking* Deze nascholing is in twee gedeelten, Blok A en Blok B, door te werken. U zult voor de blokken A en B elk anderhalf uur nodig hebben. Mogelijk beklijft de stof beter als u het programma in twee gedeelten doorwerkt.
- *Criteria toets* U slaagt voor de eindtoets als u minimaal 6 van de 10 vragen juist hebt beantwoord. U kunt tweemaal herkansen.
- *Over de docent* Prof. mr. dr. Charlotte Phillips is onder meer werkzaam geweest als advocaat in de algemene praktijk, bij de strafsector van gerechtshof Amsterdam en als docent recht. In 2012 werd zij benoemd tot bijzonder hoogleraar Children's Rights aan de Universiteit van Addis Ababa, Ethiopië. Zij was ruim vijf jaar rechter-plaatsvervanger in het jeugdstrafrecht bij rechtbank Amsterdam tot zij in 2017 de overstap maakte naar het fulltime rechterschap. Thans is Charlotte kinderrechter bij rechtbank Zeeland-West-Brabant. Zij is redacteur van JurisDidact en tevens auteur van diverse studieboeken voor het hoger juridisch onderwijs, cursussen voor de advocatuur en artikelen voor (inter)nationale tijdschriften.

Pre-toets

Om voor uzelf te bepalen wat uw kennis is van dit onderwerp, kunt u vrijblijvend de pre-toets maken. De resultaten van de pre-toets tellen niet mee voor uw eindscore.

- 1 Een PIJ-maatregel kan uitsluitend worden opgelegd aan minderjarigen die een zeer ernstig strafbaar feit hebben gepleegd.

JUIST/ONJUIST

- 2 Aan een first offender kan geen PIJ-maatregel worden opgelegd.

JUIST/ONJUIST

- 3 De PIJ-maatregel kan uitsluitend door de rechter worden beëindigd.

JUIST/ONJUIST

- 4 De PIJ-maatregel dient te worden aangemerkt als ultimum remedium.

JUIST/ONJUIST

- 5 Ook wanneer er geen sprake is van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis bij de dader, kan de rechter een PIJ-maatregel opleggen.

JUIST/ONJUIST

- 6 Een PIJ-maatregel eindigt van rechtswege wanneer een minderjarige 18 wordt.

JUIST/ONJUIST

- 7 Een PIJ-maatregel kan niet worden opgelegd wanneer niet vaststaat dat de maatregel in het belang van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de minderjarige is.

JUIST/ONJUIST

- 8 Als de PIJ-maatregel onvoldoende wordt geacht voor een 16- of 17-jarige, dan kan TBS worden opgelegd.

JUIST/ONJUIST

- 9 Een PIJ-maatregel kan niet worden omgezet in een TBS-maatregel wanneer de maximale behandeltermijn is verstreken.

JUIST/ONJUIST

- 10 De PIJ-maatregel kan niet voorwaardelijk worden opgelegd.

JUIST/ONJUIST

CASUS 1

Marco

Ter voorbereiding op een zitting van de meervoudige strafkamer hebt u een gesprek met Marco, een 17-jarige jongeman die in het verleden al tweemaal is veroordeeld voor winkeldiefstal. Ditmaal staat Marco echter terecht voor een straatroof: hij wordt ervan verdacht een hoogbejaarde vrouw van haar tas te hebben beroofd, door deze tas – terwijl hij op een scooter langsreed – ruw uit haar hand te rukken (de ‘Italiaanse methode’). Ten gevolge hiervan is het slachtoffer ten val gekomen en met spoed naar een ziekenhuis overgebracht, waar zij enkele dagen later aan haar verwondingen is overleden.

Marco heeft bij de rechter-commissaris (hierna: R-C) een deels bekennende verklaring afgelegd, maar de ernst van de zaak lijkt niet tot hem door te dringen. Hij zegt het zich allemaal niet zo goed meer te herinneren, aangezien inmiddels een periode van meer dan anderhalf jaar is verstreken sinds de beroving plaatsvond. Uit onderzoek is naar voren gekomen dat bij Marco sprake is van zowel een ziekelijke stoornis als een gebrekkige ontwikkeling van de geestvermogens. Voorts wordt het recidiverisico van Marco als hoog ingeschat.

- a** Op basis van het dossier constateert u dat de rechtbank mogelijk een PIJ-maatregel zal opleggen aan uw cliënt. Welke feiten liggen aan uw constatering ten grondslag?

- b** Mocht de rechtbank overwegen een PIJ-maatregel op te leggen aan uw cliënt, dient dan rekening te worden gehouden met de omstandigheid dat het een ‘oud’ strafbaar feit betreft?

Minderjarigen die zich schuldig hebben gemaakt aan een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten (art. 67 Sv), kunnen door de rechter uit hoofde van art. 77s Sr in een zogeheten Inrichting voor Jeugdigen worden geplaatst. Het doel van de PIJ-maatregel is enerzijds de bescherming van de maatschappij, terwijl anderzijds wordt beoogd de verdere ontwikkeling van de minderjarige op positieve wijze te beïnvloeden.

Wanneer de rechter besluit een PIJ-maatregel op te leggen, kan worden afgezien van het opleggen van een straf, ook al oordeelt de rechter dat het feit aan de jongere kan worden toegerekend (art. 77s, derde lid, Sr). Alvorens de rechter kan overgaan tot het opleggen van de maatregel, dient vastgesteld te worden dat sprake is van een gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke stoornis van de geestvermogens van de jongere in kwestie (art. 77s, eerste lid, Sr). Deze grond correspondeert met de regeling betreffende de TBS-maatregel (art. 37a Sr).

Voorts dient aan de volgende drie voorwaarden te worden voldaan:

- Het betreft een misdrijf waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten.
- De veiligheid van anderen of de algemene veiligheid van personen of goederen vereisen oplegging van de maatregel.
- De maatregel is in het belang van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de minderjarige.

Deze voorwaarden zijn cumulatief; mocht bijvoorbeeld aan de eerste twee voorwaarden zijn voldaan, maar wordt het niet in het belang van de verdere ontwikkeling van de minderjarige geacht hem te plaatsen in een Jeugdinstelling, dan kan de maatregel niet worden opgelegd.

- **Voorlopige hechtenis** In art. 67 Sv is bepaald in welke gevallen een bevel tot voorlopige hechtenis kan worden gegeven. Samengevat zijn dit alle misdrijven waarop een gevangenisstraf van vier jaar of meer is gesteld en een aantal nader omschreven misdrijven, zoals mishandeling, verduistering, vernieling en schuldheiling. Deze formele voorwaarde is objectief en kan gemakkelijk worden getoetst aan de wet; in beginsel ontstaat hierover geen discussie.
- **Bescherming veiligheid van anderen dan wel algemene veiligheid van personen of goederen** De PIJ-maatregel beoogt de maatschappelijke veiligheid te waarborgen en ziet op zowel de veiligheid van personen in de omgeving van de minderjarige als die van personen en goederen in het algemeen. De afweging of aan dit vereiste wordt voldaan, geschiedt op basis van het recidiverisico van de minderjarige; er moet sprake zijn van een ernstig recidivegevaar, waardoor de veiligheid van anderen of goederen in het geding kan komen en waarvoor het noodzakelijk is dat aan de minderjarige een vrijheidsbeperkende maatregel wordt opgelegd. Deze voorwaarde wordt ook wel het gevaarscriterium genoemd.

Volgens hof Leeuwarden werd aan het gevaarscriterium voldaan toen een minderjarige veroordeeld was wegens het meermalen plegen van ontuchtige handelingen met zeer jonge meisjes, waarbij hij de belangen van de slachtoffers volledig had veronachtzaamd en ernstige inbreuk had gepleegd op hun lichamelijke integriteit. De minderjarige had onder meer een klein meisje naar een afgelegen en stille plaats gelokt, door haar geld toe te zeggen, en het meisje daar deels ontkleedt en betast. Het feit dat de minderjarige nadien wederom grensoverschrijdend seksueel gedrag had vertoond jegens een aantal meisjes speelde eveneens een rol bij het opleggen van de maatregel (Hof Leeuwarden 2 maart 2010, ECLI:NL:GHLEE:2010:BL6294).

De rechter motiveert echter niet altijd zo uitgebreid. Rechtbank Noord-Nederland overwoog bij oplegging van een PIJ-maatregel aan een minderjarige die werd veroordeeld wegens diefstallen en bedreigingen (met een mes), dat aan het gevaarscriterium was voldaan, aangezien de kans op recidive door zowel de psychiater als de psycholoog wordt ingeschat als hoog en dat 'de veiligheid van personen en de algemene veiligheid van personen en goederen het opleggen van de maatregel eist' (Rb. Noord-Nederland 19 september 2019, ECLI:NL:RBNNE:2019:3931).

In de zaak van de verkrachting en het doden van het 14-jarige meisje Romy, overwoog de rechtbank Midden-Nederland: 'De complexe problematiek van verdachte die door de verschillende deskundigen wordt beschreven is naar het oordeel van de rechtbank zeer zorgelijk te noemen. Daarom eisen de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen het opleggen van een PIJ-maatregel' (Rb. Midden-Nederland 24 november 2017, ECLI:NL:RBMNE:2017:5898).

Een nog algemenere en bredere motivering was aan de orde in de volgende zaak: aan een 14-jarige jongen, die veroordeeld werd voor de moord op een 15-jarig meisje, werd naast jeugd detentie een PIJ-maatregel opgelegd. Ten aanzien van het gevaarscriterium is in het vonnis volstaan met de vermelding: '(...) en voorts in aanmerking genomen dat de veiligheid van anderen dan wel de algemene veiligheid van personen of goederen het opleggen van een maatregel van plaatsing in een inrichting voor jeugdigen eist (...) ' (Rb. Arnhem 3 september 2012, ECLI:NL:RBARN:2012:BX6328).

Het enkele feit dat een minderjarige als verdachte van een misdrijf wordt aangemerkt in een andere zaak, terwijl die verdenking (nog) niet tot een veroordeling heeft geleid, brengt volgens de jurisprudentie niet met zich mee dat aan het gevaarscriterium is voldaan (HR 21 december 2010, NJ 2011/27).

■ **Gunstige verdere ontwikkeling van de minderjarige**

De derde voorwaarde betreft het hulpverleningscriterium en is pedagogisch van aard. Dat wil zeggen dat de maatregel in het belang van de minderjarige moet zijn, gericht op begeleiding, (her)opvoeding, dan wel behandeling van een ontwikkelingsstoornis, gedragsstoornis en/of psychische aandoening.

In haar uitspraak van 17 mei 2018 overwoog rechtbank Noord-Nederland onder meer dat een PIJ-maatregel is geïndiceerd vanwege het volgende:

De verwachting van de psycholoog en psychiater is dat een langdurige intensieve behandeling in gedwongen kader nodig is om verandering bij verdachte te bewerkstelligen en daarmee het recidiverisico te beperken, onder meer gelet op het jarenlang bestaande gedragspatroon, het onderschatten van de eigen problemen en de geringe motivatie voor verandering (behoudens de wens om te stoppen met drugs dealen). Ambulante behandeling zal niet voldoende zijn omdat verdachte hiervoor onvoldoende gemotiveerd is, onvoldoende openheid van zaken wenst te geven en de noodzaak tot verandering onvoldoende inziet. Daarbij komt dat hij geen afstand wil nemen van antisociale contacten. Oplegging van een onvoorwaardelijke PIJ-maatregel zou volgens psycholoog en psychiater in het belang zijn van een zo gunstig mogelijke ontwikkeling van verdachte, weg van een antisociale ontwikkeling.
(...)

De rechtbank is voorts van oordeel dat uit de genoemde rapportages en het onderzoek ter terechtzitting is gebleken dat een behandeling in een ander kader dan een PIJ-maatregel niet in het belang is van een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van verdachte, maar ook niet passend is gelet op de ernst van het feit en tevens onvoldoende tegemoetkomt aan het belang van de algemene veiligheid van personen (Rb. Noord-Nederland 17 mei 2018, ECLI:NL:RBNNE:2018:1853).

Aan het hulpverleningscriterium werd volgens hof Arnhem niet voldaan in de volgende situatie inzake een vordering tot verlenging van de PIJ-maatregel (waarover meer in Blok B). Het betrof een minderjarige, die op 6-jarige leeftijd vanuit Rwanda naar Nederland was gekomen. Op dat moment had hij zijn vader reeds verloren ten gevolge van een ongeluk, terwijl zijn moeder was doodgeschoten tijdens de burgeroorlog aldaar. Ten gevolge van blootstelling aan oorlogsgeweld in zijn geboorteland, alsmede de uiterst onwenselijke leefomstandigheden waarin hij in Nederland kwam te verkeren, waren geweld en het gebruik daarvan in de dagelijkse leefsituatie van deze minderjarige gewoon geworden. De onzekere verblijfsstatus van de minderjarige maakte het behandelperspectief zeer ongunstig, doch maakte behandeling niet geheel onmogelijk. Toen de veroordeelde echter – terwijl hij nog minderjarig was – door het ministerie van Justitie tot ongewenst vreemdeling werd verklaard, kwam elk perspectief aan zijn behandeling en de PIJ-maatregel te ontvallen. Hoewel aan het gevaarscriterium was voldaan, was er naar het oordeel van het hof in het kader van de PIJ-maatregel geen mogelijkheid tot behandeling gericht op een zo gunstig mogelijke verdere ontwikkeling van de betrokkene, omdat ‘door de ongewenstverklaring zinvolle tenuitvoerlegging van de lopende jeugdmaatregel en

resocialisatie van betrokkene onmogelijk is gemaakt' (Hof Arnhem 18 oktober 2010, ECLI:NL:GHARN:2010: BO1041).

■ Tenuitvoerlegging

Art. 77s, zesde lid, Sr bepaalt dat tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel in beginsel plaatsvindt in een justitiële jeugdinrichting.¹ De Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen (Bjj) komt derhalve in deze module kort ter sprake. Een Justitiële jeugdinrichting (JJI) is gericht op 'opvoeding van de jeugdige' en de terugkeer van minderjarigen in de maatschappij; bij de PIJ-maatregel staat daarnaast ook behandeling van de minderjarige centraal (art. 2, tweede lid, Bjj). Art. 1, onder ff, Bjj definieert behandeling als 'een samenstel van handelingen, gericht op het bij jeugdigen voorkomen, verminderen of opheffen van problemen of stoornissen van lichamelijke, geestelijke, sociale of pedagogische aard die hun ontwikkeling naar volwassenheid ongunstig kunnen beïnvloeden'. Sinds 2010 werken alle JJIs volgens de YOUTURN-methodiek. Deze methodiek is gericht op het door de jeugdige aanleren van eigen verantwoordelijkheid voor zijn handelen en een eenduidige behandeling door de betrokken professionals. Hierdoor ontstaat duidelijkheid en continuïteit voor de jongeren, ook wanneer ze worden overgeplaatst naar een andere afdeling binnen dezelfde instelling of naar een andere JJI. YOUTURN bestaat uit vijf fasen, waarin een jongere eerst noodzakelijke vaardigheden en moreel besef wordt aangeleerd en hij tevens werkt aan gedragsinterventies. In een latere fase staat resocialisatie van jongeren centraal en volgen ze trainings- en scholingsprogramma's buiten de inrichting. De laatste fase is gericht op nazorg, waarbij de resocialisatie wordt overgedragen aan de (jeugd)reclassering.²

Tenuitvoerlegging van de PIJ-maatregel kan ook inhouden plaatsing in een andere instelling dan een justitiële jeugdinrichting. Uitgangspunt is dat de jeugdige in de betreffende instelling de voor hem noodzakelijke behandeling kan ondergaan.

■ Overschrijding redelijke termijn art. 6, eerste lid, EVRM

In het kader van art. 6, eerste lid, EVRM is de redelijke termijn van behandeling van een jeugdstrafzaak gesteld op 16 maanden (HR 3 oktober 2000, NJ 2000, 721). Overschrijding van de redelijke termijn kan leiden tot strafvermindering. De Hoge Raad heeft bepaald dat overschrijding van de redelijke termijn niet tot niet-ontvankelijkheid van het Openbaar Ministerie (hierna: OM) mag leiden, ook niet in uitzonderlijke gevallen. Regel is dat overschrijding van de redelijke termijn wordt gecompenseerd door vermindering van de straf die zou zijn opgelegd indien de termijn niet zou zijn overschreden (HR 8 september 2015, ECLI:NL:HR:2015:2465).

Ook bij oplegging van de PIJ-maatregel kan overschrijding van de redelijke termijn aan de orde zijn. Wordt echter uitsluitend een PIJ-maatregel opgelegd zonder dat sprake is van een andere strafoplegging, dan kan dit niet leiden tot strafvermindering. Dit werd door de Hoge Raad bepaald in een zaak waarin overschrijding van de